

KÉKESI ESZTER

Falunapok, fesztiválok, művészeti és egyéb táborok a Baranya megyei falvakban

Bevezetés

A vidéki környezetben a helyi, népi és tradicionális szokások, ünnepek jelentősége és szerepe módosult, a hagyományosnak vélt népi kultúra tartalma a parasztság eltűnésével kiüresedett, és más értelmet nyert.¹ Így a települések feladata lett, hogy lakosai lokális identitását megerősítve, olyan helyi értékeket kutasson fel és reprezentáljon, amelyek felkelthetik a kívülről érkezők, például turisták érdeklődését is, amely főként a fesztiválok esetében kiemelkedő jelentőségű.² A falunapok, fesztiválok során a helyi társadalmak bemutathatják kulturális értékeiket és környezetüket, amelyben élnek. Ezek az alkalmak magukban hordozzák az összetartozás, a közösséghez tartozás élményét is. Jelen tanulmány Baranya megye kis településeinek programjaival, rendezvényeivel, társadalmi ünnepeivel foglalkozik. A tanulmány a PTE BTK HFMI kutatócsoport „A közművelődési intézmények és közösségi színterek szerepe a Baranya megyei községek közösségfejlesztésében” címet viselő, jelenleg is futó kutatásának résztanulmányaként, a Nemzeti Művelődési Intézet „Közművelődési Ösztöndíj Kutatócsoportok számára” című pályázatának keretében jött létre.

A falunapok szerepének és jellegének változásai

Hunyadi Zsuzsa 2003-as felmérése alapján megállapítható, hogy a különböző falunapok, fesztiválok, helyi ünnepek egyre népszerűbbek és látogatottabbak.³ Legtöbb esetben ezek az alkalmak intézményi szervezésben megvalósuló közművelődési programok, amelyek fontos szerepet töltenek be egy-egy helyi közösség életében.

A kis településeknek, községeknek, falvaknak nemcsak turisztikai céllal létrejött programjai, eseményei vannak. Ezeken a településeken megrendezett közművelődési programok, a jeles napokhoz kapcsolódó rendezvények valamint a falunapok célközönsége a település lakossága, közössége.⁴ A modern, „mai” falunap a rendszerváltás utáni években lett népszerű, azonban már korábban is szerveztek hasonló jellegű falusi rendezvényeket. A falu és lakóinak megünneplése az évek során különféle célt szolgált. Az 1930-as években a nemzeti identitás megerősítése valamint a nemzeti értékek, hagyományok megőrzésének, védelmének érdekében hoztak létre közösségi eseményeket, amelyeket falunapnak kereszteltek el.⁵ A háború alatt ezek az alkalmak abbamaradtak, majd 1946-ban kezdtek el új tartalommal és jelentéssel bíró falunapokat szervezni.⁶ Ebben az időben a munkásosztály megvendégelése, a falvakban működő gazdaság és jó termés bemutatása volt a célja az eseménynek.⁷ Az 1960-as évek végén a Népművelési Propaganda Iroda gondozásában készült Falunapok, tájünnepek kiadvány megközelítésében a falunapok kulcsfontosságú szerepe a nevelés, a magas kultúra elhíntése a falu népe között.⁸ Ezt követően a hetvenes, nyolcvanas években elenyésző számban tartották meg ezeket az eseményeket, majd csak

¹ Verebélyi, 2005. 99.

² Kádár, 2013. 45.

³ Hunyadi, 2004.

⁴ G. Furulyás, 2010. 8.

⁵ G. Furulyás, 2010. 20.

⁶ G. Furulyás, 2010. 24.

⁷ G. Furulyás, 2010. 25.

⁸ Szabó, 1969.

az 1990-es években kaptak új lendületet és gyors ütemben kezdtek elterjedni a mai értelemben vett falunapok. Ebben a folyamatban fontos szerepet játszott a rendszerváltás nyomán létrejött önkormányzati rendszer.⁹ Elsősorban a helyi képviselő-testületek illetve a polgármesterek kezdeményezték egy olyan össznépi találkozást, ahol minden a településen lévő lakos családjával együtt tartalmas szórakoztató ünnepségen vehet részt. A falunap gyorsan elterjedt és szinte általánossá, sok faluban, kisközségben gyakorlatilag nélkülözhetetlen eseménnyé vált azért, mert a falu szinte minden rétegét mozgósította.¹⁰ Manapság a falunapok már nem felülről vezérelt, valamilyen ideológiát népszerűsítő rendezvényként funkcionálnak, hanem a településen élők igényeinek kielégítése céljából jönnek létre, a helyi közösség összetartozását erősítik, fő céljuk a lakosság szórakoztatása. A falunap szervezője általában a helyi művelődésszervező, a polgármester vagy önkormányzat, helyi egyesület tagjai vagy egy olyan személy, akire a helyiek felnéznek, hallgatnak.

A falunap programszerkezetéről G. Furulyás Katalin Falunapok című könyvében az ország különböző pontjain gyűjtött adatok alapján közzétett egy mintát.¹¹ Ennek értelmében a falunap reggelén zenés ébresztővel, felvonulással (mazsorett előadás, néptánc, zenekar stb.) indul az ünnepi műsor. A délelőtt a hivatalos megnyitó után, a gyermekprogramokról szól, ekkor a gyerekek, fiatalok műsorait, előadásait élvezheti a helyi közönség. Ezzel egy időben kerül sor a kézműves foglalkozások, ügyességi versenyek, arcfestés stb. lebonyolítására is, valamint kezdetét veszi a közös főzés is. Délután a helyi fellépők műsorai következnek illetve a különböző hivatalos elismerések, díjak átadása (díszpolgárok kitüntetése, főzőverseny eredményhirdetése, babaköszöntő, legidősebbek köszöntése, házassági évfordulót ünneplők köszöntése stb.). A délutáni programok között szerepel a különféle bemutatók szervezése is, például harcművészeti, kutyás/lovas előadások, önkéntes tűzoltók műsora, a környékbeli vendégszereplők előadása illetve hagyományörző mesterségek felelevenítése. A napközben elkészült és zsűrizett ételeket közösen fogyasztják el a település lakosai. Az este folyamán a meghívott sztárfellépők koncertjei után diszkó vagy utcabál esetleg tűzijáték zárja az ünnepet.

Természetesen nem biztos, hogy mindegyik falunap a fent leírtak alapján zajlik, hiszen a települések mérete, elhelyezkedése, lakosainak száma és összetétele stb. nagyon különböző, ami hatással van a programok kialakítására is. Így a kis településekre jellemző népességfogyás is befolyásolja a falunap programszerkezetét. Ha például a településen kevés gyermek él, akkor ott egyértelmű, hogy a gyermekprogramok létjogosultságukat veszítik. A kilencvenes évek falunapjaira jellemző volt az az országosan elterjedt kevert kultúrájú minta, amelyben megjelent a néptánc is, mint a múlttal való folyamatosság szimbóluma.¹² Azokon a településeken, ahol nem volt saját néptánc csoport, ott a környékbeli néptáncosokat invitálták meg ez alkalomból. Ha megnézzük a települések eseménynaptárát, a falunapok plakátjait, láthatjuk, hogy a folklórelemek eltűntek vagy csak kismértékben találhatók meg egy-egy falunap programleírásában. A szervezők a lakosság igényeit figyelembe véve, arra törekednek, hogy változatos programokkal szórakoztassák a közönséget. A falunap átvette az évenként megrendezett búcsú számos elemét is, mint például az elszármazottak hazalátogatása vagy a vallási elemek. A mai falunapok programját tekintve az eredeti elemek mellett gyakorivá vált a sztárvendégek meghívása, könnyűzenei koncertek szervezése illetve gyakran egészíti ki valamilyen gasztronómiai esemény, mint például főzőverseny, kóstolás a rendezvényt.

A falunap elsősorban a falu közössége, lakói számára szerveződik, emiatt nem is hoznak jelentős bevételt a szervezők számára, sőt ezek a csekély bevételek a kiadásokat sem fedezik a legtöbb esetben. A rendezvény során a közös étkezés, az újszülöttek illetve a legidősebb lakosok vagy éppen az évfordulójukat ünneplő házaspárok köszöntése, tehát a falusi lakosság nyilvános számontartása, a közösségi lét és az egységbe tartozás szimbólumaként jelenik meg.¹³ A falunapok szervezésének a lényege, az adományozás képességén túl a közösség összekovácsolásában, a helyi identitás erősítésében rejlik.

⁹ G. Furulyás, 2010. 30.

¹⁰ G. Furulyás, 2010. 30.

¹¹ G. Furulyás, 2010. 44.-64.

¹² Lovas Kiss, 2011. 81.

¹³ Lovas Kiss, 2011. 78.

A Baranya megyei falvak közösségeinek erősítését támogató projektek

A települések helyi identitásának és közösségeinek erősítése érdekében 2016 és 2019 között a Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ az NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft. és az Országos Széchényi Könyvtár konzorciumában valósult meg a „Cselekvő Községek –aktív közösségi szerepvállalás” kiemelt EFOP projekt. A kiemelt európai uniós projekt célja a fejlesztésbe bevont településeken a közösségi szerepvállalás erősítése, a települések önkormányzatai, kulturális intézményei és lakosai közötti kapcsolatok erősítése valamint a múzeumok, könyvtárak és közművelődési intézmények közösségi részvételi működésének támogatása volt.¹⁴ A konzorcium és a létrehozott mentorhálózat folyamatos szakmai-módszertani támogatást nyújtottak a társadalmi összetartás erősítéséhez, és a közösségfejlesztő folyamatok megvalósításához. Ennek eredményeként a fejlesztésbe bevont intézmények, szervezetek, települések szakemberei számára korszerű eszközöket, képzéseket, módszertani segédanyagokat biztosítottak, hogy képessé váljanak a helyi közösségek aktivizálására, önkéntes hálózat kialakítására.

A projekt keretein belül 2017-ben, hagyományteremtő céllal indult el a Községek Hete elnevezésű rendezvény. A minden év májusában megrendezett, egy hétig tartó közösségi fesztivál, legfőbb célkitűzései között szerepel, egyrészt, hogy felhívja a figyelmet a településeken működő közösségekre, kulturális intézményekre, civil szervezetekre, az együttműködés lehetőségeire és a közösségi kezdeményezések fontosságára, másrészt, hogy bemutassa azokat a jó gyakorlatokat, amelyek középpontjában az összefogás, a közösségek megtartó ereje szerepel.¹⁵ A programsorozat célcsoportjai a kulturális intézmények, civil szervezetek, települések vagy az intézményekben működő baráti, művészeti, hagyományőrző stb. csoportok, klubok is. A csatlakozni kívánó csoportok, intézmények olyan rendezvényekkel készülnek, amelyek tükrözik a Községek Hete céljait, szellemiségét. Minden évben az esemény honlapján teszik közzé a javasolt témákat, amelyek inspirációként szolgálnak a résztvevők számára. Az eddigi legnépszerűbb programok a helytörténeti séták, az intézmények közösségeinek bemutatkozása, a közösségi akciók, megmozdulások egy jó cél érdekében, a közösség múltjának megismerését célzó rendezvények, például elszármazottak találkozója vagy a hátrányos helyzetű csoportok esélyegyenlőségi megmozdulásai voltak. Az első Községek Hete rendezvény hivatalos megnyitójának 2017. május 8-án a Baranya megyei Mágocsi települése adott otthont.¹⁶ A mágocsi Tarnai Nándor Városi Könyvtár és Kulturális Intézményben ez alkalomból egy közösségi tervezés workshopot tartottak a helyi kulturális szakemberek, civil szervezeti vezetők és önkéntesek részvételével. A település azóta is változatos programokkal vesz részt a Községek Hete rendezvénysorozaton. Az elmúlt három évben országosan több, mint 1000 település és közösség csatlakozott a felhíváshoz.

A „Cselekvő Községek” projekt szervesen kapcsolódott a Terület- és Településfejlesztési Operatív Program „A helyi identitás és kohézió erősítése” TOP-5.3.1-16 és TOP-6.9.2-16 című felhívásokhoz. A TOP pályázatok célja a települések, településrészek, térségek közösségi kezdeményező – és cselekvőképességének fejlesztése illetve a közösségfejlesztő folyamatok finanszírozása. A Cselekvő községek projekt módszertani segítséget nyújtott, valamint kulturális közösségfejlesztő mentorhálózatot alakított ki a közösségfejlesztési programok megvalósításához. A két programnak köszönhetően olyan kedvező változások indultak el hazánkban, amelyek elősegíthetik egy valóban nyitott, aktív, együttműködő társadalom megvalósulását.

Baranya megyében a Terület – és Településfejlesztési Operatív Programban megvalósuló kulturális alapú közösségfejlesztési kezdeményezések 14 célterületet érintenek. A TOP 5.3.1-16 konstrukcióban összesen 94 település több mint 42 ezer lakossal vesz részt a Baranya Megyei Önkormányzat vezetésével. 34 önkormányzat konzorciumában 2017.12.01. és 2021.07.31. között valósul meg a fejlesztés, a fennmaradó 60 önkormányzat esetében a megvalósítási időszak 2018.06.21-től indulhatott el és lezárásuk a 2022. év második felében várható.¹⁷ A konzorciumokban kijelölték az úgynevezett gesztortelepüléseket. Ilyen szerepet kapott: Vajszló,

¹⁴ <https://cselekvokozossegek.hu> (2020.03.11.)

¹⁵ <https://kozossegek hete.hu> (2020.03.11.)

¹⁶ <https://cselekvokozossegek.hu> (2020.03.11.)

¹⁷ https://www.palyazat.gov.hu/tamogatott_projektkereso (2020.03.11.)

Okorág, Varga, Mozsgó, Kisdobsza, Bükkösd, Drávacsehi, Drávaszabolcs, Kásád, Komló, Magyarszék, Szabadszentkirály és Töttös.¹⁸ A TOP-5.3.1-16 pályázat célterületei a megye tíz járásából nyolcat érintenek. A projektben az egy konzorciumhoz tartozó települések közös jellemzője, hogy egymással határosak vagy közös önkormányzati hivatalhoz tartoznak. A 2017-ben kihirdetett TOP 5.3.1-16 pályázatok nyertes települései – Vajszló, Okorág, Varga, Mozsgó és Kisdobsza – a hagyományörző és a közösségek szomszédolása (szomszédünnep) típusú programok megvalósításánál tartanak, illetve folyamatosan szervezik tanulóköreiket, kutatják és gyűjtik helyi értékeiket. A helyi igényeket a közösségfejlesztés módszertanát (közösségi interjú, közösségi beszélgetés, közösségi felmérés) alkalmazva mérték fel a helyi szakemberek. A konzorciumok többségében a közösségi interjúk, közösségi beszélgetések és a közösségi felmérések eredményei, a helyi cselekvési tervek alapját képezve beépülnek a települési eseménynaptárakba. Az eredményeket figyelembe véve a településeken dolgozó közösségfejlesztők változatos foglalkozásokat szerveznek a település lakossága számára. A több alkalommal megrendezett programok közül népszerű volt például a fotósakkör, varróklub, néptánc oktatás, baba-mama klub, főzőklub, rovarismereti sakkör, illetve a kreatív és kézműves foglalkozások is. Ezek a programok a településen lakók segítségével és aktív közreműködésével valósulhatnak meg és ezáltal közösségi élményt nyújthatnak a résztvevők számára. Több konzorciumban már elkezdődött a települési értéktérkép feltárása (Drávaszabolcs, Vajszló, Mozsgó, Magyarszék, Kisdobsza), amely nagymértékben hozzájárul a helyi identitás erősítéséhez. A közösségek együttműködésével a helyi hagyományok, szellemi, anyagi és kulturális értékek feltárása és nyilvánosságra hozása a cél. A feltárt értékeket változatos módon mutatják be a helyi közösségek. Több településen szerveztek kiállítást régi családi fotókból (Mozsgó, Kisdobsza), illetve van, ahol receptkönyvet készítenek (Kisdobsza) a helyi jellegzetes ételekből vagy például mesekönyvet írnak (Magyarszék) a térségről, adott faluról szóló régi mesékből, de elkészült egy vers- és prózagyűjtemény (Mozsgó) is, amely a településen élők irodalmi műveiből készült válogatás. A pályázat másik nagy programeleme a bűnmegelőzési és közlekedésbiztonsági rendezvények, előadások, táborok szervezése. Ezek az események egyrészt sportolási lehetőséget biztosítanak a helyieknek, valamint megismerkedhetnek a közlekedési eszközök biztonságos használatával is. Több helyen szerveztek kerékpáros ügyességi versenyt, fiatalok számára egészségnevelő programokat, illetve KRESZ balesetvédelmi oktatáson is részt vehettek a lakosok. A második szakaszban, 2018-ban elindult pályázatok nyertesei – Bükkösd, Drávacsehi, Drávaszabolcs, Kásád, Komló, Magyarszék, Szabadszentkirály és Töttös – is már lebonyolították a közösségi felmérés és a cselekvési terv elkészítését, és már a tanulóköröket szervezik illetve a helyi értéktérkép munkát folytatják.

A pályázat megvalósítása során több jó példa is született az egyes települések helyi identitást előmozdító gyakorlatát illetően. Ezek közül példaként említeném meg Kisdobsza közösségfejlesztő tevékenységét. Kisdobsza településen az elmúlt években, ha voltak is közösségi rendezvények, vagy szakkörök, azok mind megszűntek érdeklődés vagy anyagi forrás hiánya miatt. A közösségi beszélgetések alkalmával kiderült, hogy Kisdobszán működött egy néptánc kör, azonban forráshiány miatt ezek a foglalkozások idővel elmaradtak. A település nagyon szerette volna, ha lehetőség nyílik rá, akkor újból néptánc oktatással foglalkozó alkalmakat szerveznének. Mivel a pályázatban részvevő települések felnőtt lakossága nehezen motiválható a közcélú programokban való részvételre, így ezt a tanulókört kimondottan alsó tagozatos iskolások számára indították el. A helyi közösségfejlesztő szerint, ha a gyerekek eljönnek a foglalkozásra, oda nagy valószínűséggel elkíséri őket a szülő, nagyszülő ezáltal a felnőtt lakosság is bevonásra kerülhet a közösségi programba. 2019 év elején tartották meg az első néptánc foglalkozást. A szakkörön körülbelül 10-12 kisiskolás vett részt, ahova a szülei is elkísérték őket. A csoport azóta is működik, a fenntartásához újabb pályázati forrásokat nyertek, és a gyerekeket egyre több helyre hívják szerepelni. A néptánc kör indulásával szinte egy időben indították el a településen a varró klubot, amelyhez a TOP pályázati forrásból vásároltak varró – és hímzőgépeket. A korábban említett tapasztalatra, miszerint a gyerekek segítségével nagyobb eséllyel lehet bevonni a felnőtteket, szülőket is a közösségi tevékenységbe, jó példa a varróklub elindulása, mert az első néhány alkalommal a néptáncos fellépő ruhákat készítették el a szülők gyermekeik számára a szakkörön. A szülők motivációja az első alkalommal egyértelmű volt, és ennek eredménye hosszútávon is

¹⁸ https://www.palyazat.gov.hu/tamogatott_projektkereso (2020.03.11.)

érezhető maradt, hiszen a varró tanulókör rendszeresen működik, jelenleg régi kinőtt ruhákat, nadrágokat alakítanak át, új funkciót adva nekik, és készítenek belőlük táskákat, vászonszatyrokot vagy párnákat a fenntarthatóság jegyében. Készülnek egy nagyobb projekt megvalósításához is, Kisdobsza egyik utcárezletét szeretnék megvarrni patchwork technikával. Az eddigi tapasztalatok alapján, a település lakosságát nehéz motiválni, kimozdítani és rávenni, hogy ha nem is közreműködőként, de legalább résztvevőként megjelenjenek a közösségi, közérdekű eseményeken. Ami fontosabb, hogy a tanulókörök alkalmával olyan közösség, „kemény mag” alakul ki, amely hosszútávon mozgatórugója lehet egy nagyobb települési közösségnek. A közösségi tevékenységekben résztvevők gyermekeiknek is ezt a közösségi hozzáállást, mintát adják tovább, amely mindenképpen pozitív irányba mozdíthatja el a jelenlegi érdektelen attitűdöt.

Falusi fesztiválok Baranya megyében

A falunapok szerkezetétől eltérő, de az átfedések ellenére is hasonló ünnepi eseménynek tekinthető a fesztivál jelensége. Definiálása a falunapokénál valamelyest nehezebb, mert nincs nemzetközileg elfogadott meghatározása, így fesztiválnak minősül tulajdonképpen mindaz, amit a szervezők annak tartanak.¹⁹ A falunap és a fesztivál esetében is a sikeres program, a kellemesen eltöltött szabadidő, a gazdag programkínálat azonos lehet. A fesztiválokban azonban mindig van valamilyen témája, megcélzott terméke, amelyre fel kívánja hívni a figyelmet, míg a falunapoknál ez a speciális termék maga a falu és annak közössége.²⁰ A fesztiválok sikerének, vonzerejének több oka is lehet. A falunapokhoz hasonlóan a fesztivál esetében a hasonló érdeklődési körök, ízlések találkozása során közösségi élményt nyújtanak, tágítják a résztvevők látókörét, a lokális értékek bemutatásával növelik a helyi identitást. Fellendítik a kulturális életet valamint gazdaságélénkítő hatásuk is lehet.²¹

A nagy közönséget vonzó fesztiválok közé tartoznak a gasztronómiai és egyéb szórakozást nyújtó rendezvények, amelyek Baranya megyében is egyre népszerűbbek.²² Ezeknek az eseményeknek az alapja általában valamilyen népszokásból vagy helyi hagyományból ered. Ilyenek például a mozsgói Kakas Fesztivál, a mohácsi Sokac Babfőző Fesztivál, az Óbányai Pisztráng Fesztivál, a bürüsi Kelt Tészta Fesztivál, az Orfői Medvehagyma Fesztivál vagy az Ormánsági Fehérhurka Fesztivál. Ezek a gasztronómiai fesztiválok nemcsak az ételek elkészítéséről és elfogyasztásáról szólnak, hanem általában kiegészülnek kulturális, kézműves, zenei programokkal is.

Baranya megye programkínálatát nagymértékben meghatározza az a négy turisztikai termék, amely a megyére leginkább jellemző, úgy, mint az egészségturizmus, a kulturális turizmus, a bor és gasztronómia valamint az öko- és aktív turizmus.²³

A borturizmushoz kapcsolódó programok a villányi és siklói térségben a legjellemzőbbek. A térséghez tartozó települések: Bisse, Csarnóta, Diósvizlő, Harkány, Hegyszentmárton, Kisharsány, Kistótfalu, Márfa, Máriagyúd, Nagyarsány, Nagytótfalu, Palkonya, Siklós, Szava, Túrony, Villány, Villánykövesd és Vokány. A Villány-Siklói Borút Egyesületet vállalkozók, magánszemélyek és hét helyi önkormányzat hozta létre 1994-ben.²⁴ Az egyesület céljai között szerepel többek között a minőségi bortermelés támogatása, a helyi hagyományok, kulturális értékek és épített örökség megővése és bemutatása valamint a turizmus fellendítése.²⁵ A pincelátogatások és borkóstolás mellett, az egyesület túrákat, kirándulásokat is szervez a környéken (Kikerics-túra). A térségben nagyobb, országos érdekeltségű fesztiválokat is lebonyolítanak, ahol a minőségi borfogyasztás mellé zenei programok valamint helyi gasztronómiai fogások is párosulnak. Ilyenek például az évente megrendezésre kerülő Gere Jazz Fesztivál, a Villányi Rozémaraton, a Villányi Vörösbor Fesztivál, illetve a Palkonyán a Stílusos Vidéki Éttermiség mozgalom szervezésében a

¹⁹ Hunyadi – Inkei – Szabó, 2006. 16.

²⁰ G. Furulyás, 2010. 8.

²¹ Hunyadi – Inkei – Szabó, 2006. 20.-22.

²² Hunyadi – Inkei – Szabó, 2006. 64.

²³ Aubert, 2011.

²⁴ <https://villanyiborvidek.hu> (2019.12.13.)

²⁵ <https://villanyiborvidek.hu> (2019.12.13.)

Hú!SVÉT Gasztronómiai Fesztivál.²⁶ A villányi mellett 2005-ben kezdte meg működését a Pécs-Mecseki Borút Egyesület. Az egyesület célja, hogy elősegítse a pécsi bor és pécsi borvidék pozitív megítélését, valamint, hogy gasztrokulturális értéket közvetítsen.²⁷ A borúthoz kapcsolódó települések a következők: Boda, Görcsöny, Gyöd, Helesfa, Hosszúhetény, Kárász, Kővágószőlős, Kővágótöttös, Lothard, Mecseknádasd, Mozsgó, Nagykozár, Óbánya, Ócsárd, Pécs, Pécsvarad, Pellérd, Pogány, Szászvár, Szigetvár, Tekeres és Turbék.

Falunapok és fesztiválok szerepe a kulturális turizmusban

A népi hagyományok, a nemzetiségek vagy gasztronómiai jellegzetességek köré épülő rendezvények vonzerőként szolgálnak a kulturális turizmus számára.²⁸ A nagyobb kulturális rendezvények helyszínei főként a városi térségek, azonban egyre több kistelepülés, falu ismeri fel és hasznosítja kulturális és népművészeti értékeit. A régió népművészeti kiemelkedő egysége az Ormánság. Az Ormánság hazánk történelmi kistája, melynek leghíresebb értékei a református festett kazettás templomok (Drávaiványi, Kórós, Adorjás és Kovácshida). Az itt életre hívott Bőköz Fesztivál négy ormánsági kistelepülés, Kémes, Szaporca, Tésenfa, Drávacsehi és a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatósága Ős - Dráva Látogatóközpontjának összművészeti rendezvénye, amely a falvak egyedi arculatára, jellegzetes hagyományaira, értékeire, a helyi aktivitásokra és az ökoturizmusra, valamint a fesztiválra meghívott művészek, művészcsoportok kreativitására épül.²⁹ A Bőköz Fesztivált először 2016-ban rendezték meg, azzal a célkitűzéssel, hogy egy gazdaságilag elmaradott térségben, a helyi kulturális értékekre és szellemi örökségre támaszkodva egy minőségi fesztivállal népszerűsítsék a mikrorégiót.

A kulturális turizmusban fontos szerepet töltenek be az épített örökséghez fűződő programok. Ilyenek például a várak és kastélyok, amelyek tematikus programok helyszínéül szolgálhatnak. Baranya megyében több várépítmény és várrom is megtalálható, azonban a legjobb állapotban a siklói és szigetvári vár maradt fenn. A siklói várban egész évben kreatív, kézműves foglalkozásokon és előadásokon lehet részt venni, illetve minden év júliusában rendezik meg a három napos Siklói Várfesztivált is, amelynek során a középkori lovagi életet elevenítik fel különböző programok segítségével.³⁰ A szigetvári vár az egyik helyszíne a Zrínyi Emléknapoknak, amelyet 1833 óta minden évben megrendeznek a városban.³¹ A Szent István által alapított pécsváradi bencés apátság – Pécsváradi vár – eredetileg monostornak épült, de alapításától kezdve folyamatosan várszerűen megerősítették.³² Pécsvarad három legjelentősebb rendezvénye a Szent György Napok, a Szent István Napok valamint a Pécsváradi Leányvásár. A Szent György Napok alkalmával borversenyt és regionális Ifjúsági Fúvószenekari Találkozót is szerveznek. A Szent István Napokon kiállítások, várszínházi előadások, néptánc bemutató, komoly – és könnyűzenei koncertek valamint gyermek és családi programok valósulnak meg.³³ A Pécsváradi Leányvásár története, hagyományai is régre nyúlnak vissza, azonban, mint népművészeti fesztivál 1965 óta kerül megrendezésre.³⁴ A rendezvényen a néptánc és népzenei programok mellett könnyűzenei koncertek is helyet kapnak.

Az ökoturizmus szempontjából a Dél-Dunántúli régió rendkívül kedvező adottságokkal rendelkezik, így számos lehetőséget tartogat a természetet, falusias vidékeket kedvelők számára. A Duna és a Dráva mentén húzódik a majdnem 50 000 hektáros Duna-Dráva Nemzeti Park, amely hazánk legkiterjedtebb, országos jelentőségű védett területe.³⁵ A Nemzeti Park külön látogatóközpontot hozott létre Ős – Dráva Látogatóközpont néven. A látogatóközpontban óvodás

²⁶ <https://villanyiborvidek.hu> (2019.12.13.)

²⁷ <https://www.pecsmecsekiborut.hu/pecs-mecseki-borut> (2019.12.13.)

²⁸ Aubert, 2011.

²⁹ <http://bokozfeszt.hu/#feszt> (2019.12.13.)

³⁰ <https://www.siklosivar.hu/hu/varfesztival> (2019.12.13.)

³¹ <http://www.zrinyinap.hu/zrinyi-nap-tortenete> (2019.12.13.)

³² <https://www.pecsvaradivar.hu/a-var-tortenete> (2019.12.13.)

³³ <https://www.pecsvaradivar.hu> (2019.12.13.)

³⁴ <http://pecsvaradileanyvasar.hu> (2019.12.13.)

³⁵ Aubert, 2011.

és iskolás csoportok számára gyógynövény ismereti foglalkozásokat, madarászprogramot illetve környezeti nevelés órákat is tartanak.³⁶ Gyűrűfű ökofalu is több lehetőséget kínál a természetet kedvelők számára. Az ökofaluban lehetőség van permakultúra tanfolyamon és lovas oktatáson is részt venni, valamint vályogépítészeti táborokat is szerveznek az érdeklődők számára.³⁷

Művésztelepek és alkotótáborok Baranya megyei falvakban

A Dél-Dunántúl képzőművészete szintén jelentős vonzerő. Baranya megyében három művésztelep is működik, amelyek fogadják az alkotókat illetve táborokat is szerveznek számukra. A Bicsérdi Nemzetközi Művésztelep 1994-ben alakult pécsi, baranyai művészek és a Bicsérdi Önkormányzat együttműködésében.³⁸ A művésztelep egyik sajátossága, hogy a legkülönbözőbb művészeti ágak jeles képviselői dolgoznak együtt. A művésztelep alkotói között találunk festőt, grafikuszt, szobrászt, keramikust, fotóművészt, építész-tervezőt, művésztanárt, filozófust, matematikust, művészettörténészt, irodalomtörténészt és fuvolaművészt is.³⁹ A művésztelep évenkénti rendszerességgel jön össze egy-egy alkotói hétre Bicséreden az őszi szezonban.

Aranyosgyárdányban működik az EK-ART Nemzetközi Művésztelep, amely évente két képzőművészeti alkotótáborot szervez, az egyiket Magyarországon, a másikat pedig Horvátországban. A táborba a magyarországi szobrászokon kívül Horvátországból, Szerbiából és Ukrajnából érkeznek képzőművészek.⁴⁰ A művésztelep létrehozásának ötlete a Pécs-Baranyai Értelmiségi Egyesületnek köszönhető. A művésztelep 2006 óta folyamatosan működik az egyesület gondozásában.

A Nagyharsányi Szoborpark 1967-ben jött létre, amikor fiatal pécsi művészek kezdeményezésére a Szársomlyó egykori kőfejtőjében megtartották az első kőszobrász szimpoziumot.⁴¹ A következő évben a művészek a közeli Gyimóthy-villában állandó jellegű, nyári alkotótelepet létesítettek. Az alapítólevélben foglaltak értelmében az alkotótelepen készült művekből minden művésznek egy-egy alkotást a szimpozium közgyűjteményének kell átadni. Ez jelentette a mai szabadtéri szoborpark alapját. A kezdeti években hazai pályakezdő művészeket hívtak meg, majd később külföldi szobrászok is bekapcsolódtak az alkotó munkába.⁴² A Nagyharsányi Szoborparkban kap helyet az összművészeti Ördögkatlan Fesztivál, amelyet 2008 óta minden év augusztusában megrendeznek. A fesztivál egyik célkitűzése olyan művészeti esemény létrehozása, amely a kulturális turizmus egyik központjává emeli a régiót. Az öt napos fesztivál keretein belül színházi – és táncelőadások, koncertek, irodalmi programok, filmvetítések, workshopok, kiállítások, kézműves vásárok, különböző civil kezdeményezések illetve esélyegyenlőségi programok is megvalósulnak.⁴³

Jelentős idegenforgalmi vonzerőt jelentenek azok a települések a térségben, amelyek gyógy-és termálfürdővel vagy vízparttal rendelkeznek. Harkány és Magyarhertelend esetében a gyógy és termálfürdő köré szerveződő programok vannak többségben, mint például az évente megrendezett Hertelendi Fürdőfesztivál. A vízparti üdülőhelyek közül sokszínű programjaival kiemelkedik Orfű illetve a vele szomszédos Abaliget. Orfű az egészségmegőrzés és vízi sportok mellett kulturális programokban is bővelkedik. Az Orfűi Kézműves Egyesület bonyolítja le a település művészeti és kulturális eseményeit. Az egyesület célja a kézműves hagyományok felkutatása, megőrzése, ápolása, élő műhelyek kialakítása valamint a szabadidő kulturált, közösségi eltöltése.⁴⁴ Az egyesület alkotó táborokat is szervez felnőttek és gyermekek számára is. A nyári időszakban kosárfonó, fazekas, gyékényfonó és nemezeli táborokat tartanak.⁴⁵ A településen a művészeti táborok mellett lovas táborok, vízi sportok táborai (kajak, kenu, sárkányhajó), barlangászati tábor és az erdei iskola

³⁶ <http://www.ddnp.hu> (2019.12.13.)

³⁷ <http://www.gyurufu.hu/> (2019.12.13.)

³⁸ <http://www.bicserd.hu/index.php/hu/nemzetkozi-muvesztelep> (2019.12.13.)

³⁹ Lőrincz, 2018.

⁴⁰ Horváth, 2015.

⁴¹ <http://www.ddnp.hu/szoborpark> (2019.12.13.)

⁴² <http://www.ddnp.hu/szoborpark> (2019.12.13.)

⁴³ <http://www.ordogkatlan.hu> (2019.12.13.)

⁴⁴ <https://orfuikezmuvesek.hu/rolunk> (2019.12.13.)

⁴⁵ <https://orfuikezmuvesek.hu/taborok> (2019.12.13.)

programjai is elérhetőek.⁴⁶ Az Orfű és térségében található turisztikai szereplőket az Orfűi Turisztikai Egyesület fogja össze és koordinálja. Ez négy település együttműködését jelenti, ezek pedig Orfű, Abaliget, Husztót és Kovácsszénája.⁴⁷

2008 óta minden évben Orfűn szervezik meg az országos hatókörű Fishing on Orfű magyar könnyűzenei fesztivált is, Husztóton pedig 2019-ben került először megrendezésre az I. Husztóti Paradicsom Fesztivál.

Összegzés:

Baranya megye településeinek helyi értékeit, hagyományait bemutatni szándékozó programkínálata meglehetősen sokszínű, akár kulturális, népművészeti, természeti értékeiket vesszük figyelembe, vagy gondolhatunk az egészségmegőrző, aktív életmóddal kapcsolatos illetve gasztronómiai jellegű rendezvényekre is. A napjainkban elterjedt fesztivál kultúra a megyében is jellemző, a települések különböző témák köré épülő fesztiválokkal próbálják vonzóbbá tenni magukat a turisták és befektetők számára. Ezek a próbálkozások egyes településeken jól működnek, máshol még csak kialakulóban vannak. A sikerhez nagyban hozzájárul egyrészt a település vezetőségének, kulturális szakembereinek, szervezőinek hozzáállása, a civil szervezetek aktív jelenléte és a lakosság bevonhatósága a tervezési folyamatokba, másrészt ennek a három elemnek (önkormányzat, civil szervezetek, lakosok) az összefogása és együttműködése. Akár falunapról, akár fesztiválról vagy egyéb társadalmi ünnepéről beszélünk, a közös tulajdonságok között kiemelt szerepet kap a közösségi élmény megtapasztalása.

Irodalom

- Arapovics Mária – Vercseg Ilona (szerk.): Közösségfejlesztés módszertani útmutató. Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ – NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft. – Országos Széchényi Könyvtár, Budapest, 2017. 13-21.
- Aubert Antal - Szabó Géza: Turisztikai magterületek és desztinációk a vonzerők és az idegenforgalom feltételrendszere alapján a Dél-Dunántúli Régióban. Pécsi Tudományegyetem, Kempelen Farkas Hallgatói Információs Központ, 2011.
https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0051_Magyarország_idegenforgalmi_regioi/ch10s03.html
(letöltés dátuma: 2019.12.13.)
- Barabás Béla: Mediterrán ősz – A borok, a szőlő és a betakarítás ünnepei
<https://www.csgyk.hu/baralib/cikkek/mediterranosz.jpg> (letöltés dátuma: 2019.11.10.)
- G. Furulyás Katalin: A falunap, mint ünnep. A Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus Évkönyve, 2009. http://epa.oszk.hu/01600/01667/00002/pdf/MMI_01667_2009_059-063.pdf (letöltés dátuma: 2019.12.13.)
- G. Furulyás Katalin: Falunapok. Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus, Budapest, 2010. 8-64.
- Dr. Horváth Csaba (szerk.): ÉK-ART Nemzetközi Művésztelep – Aranyosgadány 2005-2015. Kódex Nyomda Kft, Pécs, 2015.
- Horváth Éva: Ördögkatlantól Máriagyúdig: A Dél-Dunántúli programok, látványosságok között évszázados hagyományokkal találkozhat a látogató. Magyar Hírlap. (2016. aug. 4.), 11.
<https://www.csgyk.hu/baralib/cikkek/20160804/ordogkatlantol.jpg> (letöltés dátuma: 2019.11.10.)
- Hunyadi Zsuzsa: A fesztiválok közönsége, helye, szerepe a kulturális fogyasztásban. Találkozások a kultúrával 2. 2004. <https://mek.oszk.hu/10100/10187/10187.pdf> (letöltés időpontja: 2020.02.28.)
- Hunyadi Zsuzsa - Inkei Péter - Szabó János Zoltán: Fesztivál világ. NKA kutatások 3., Kelet-Közép-Európai Kulturális Obszervatórium Alapítvány, Budapest, 2006. <http://www.budobs.org/pdf/Fesztival-Vilag.pdf> (letöltés dátuma: 2019.12.13.)
- Kádár Magor: Arculatépítés a városmárkában. Erdélyi városok márkázásának tapasztalatai. Korunk XXIV/4. 2013. 44-49.

⁴⁶ <http://orfu.hu/kicsiknek-es-nagyoknak/gyermektaborok> (2019.11.10.)

⁴⁷ <http://orfu.hu/tdm> (2019.11.10.)

Lovas Kiss Antal: Társadalmi ünnepek közösségi funkciói az ezredfordulón. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2011.

Lőrincz Sándor: A valóság eklektikája – Kiállítássorozat a bicsérdei nemzetközi művésztelep jubileumán <https://www.magyarokurir.hu/hirek/a-valosag-eklektikaja-kiallitassorozat-bicserdi-nemzetkozi-muvesztelep-jubileuman> (letöltés dátuma: 2019.12.13.)

Mohács – Élmény és legenda a Duna partján (turisztikai kiadvány, programfüzet). Tourinform Mohács, 2017

Pácai Tamás: Fishing on Orfű, chilling on Abaliget <https://www.csgyk.hu/baralib/cikkek/20170530/fishing1.jpg>
(letöltés dátuma: 2019.11.10.) <https://www.csgyk.hu/baralib/cikkek/20170530/fishing2.jpg>

Szabó Ernő: Falunapok, tájünnepek. Népművelési Propaganda Iroda, Budapest, 1969.

Verebélyi Kincső: Szokásvilág. Studia Folkloristica et ethnographica 45., Debrecen 2005.

Honlapok:

Cselekvő Közösségek honlapja <https://cselekvokozossegek.hu/> (2020.03.11.)

Közösségek Hete honlapja <https://kozossegeknete.hu/> (2020.03.11.)

Baranya megyei rendezvények <http://www.baranya.hu/rendezvenyek> (2019.11.10.)

Barátság – kulturális és közéleti folyóirat honlapja, Baranya megyei nemzetiségi falunapok programjai <http://nemzetisegek.hu/2019/08/01/rendezvenyek-baranyaban/> (2019.11.10.)

Bicsérdei Nemzetközi Művésztelep honlapja <http://www.bicserd.hu/index.php/hu/nemzetkozi-muvesztelep>
(2019.12.13.)

Bőköz Fesztivál honlapja <http://bokozfeszt.hu/#feszt> (2019.12.13.)

Dél-Dunántúli Falusi Turizmus Klaszter honlapja <http://www.baranyavidek.hu/> (2019.11.10.)

Duna-Dráva Nemzeti Park honlapja <http://www.ddnp.hu/> (2019.12.13.)

Gyűrűfű ökofalu honlapja <http://www.gyurufu.hu/> (2019.12.13.)

Mecsek – Völgység – Hegyhát Egyesület programjai <http://www.mvh-hacs.hu/esemenyek> (2019.11.10.)

Orfű Rendezvénynaptár/ Orfűi Turisztikai Egyesület honlapja <https://orfu.hu/tdm/> (2019.11.10.)

Orfűi Kézműves Egyesület honlapja <https://orfukezmuvesek.hu/> (2019.12.13.)

Ördögkatlan Fesztivál honlapja <http://www.ordogkatlan.hu> (2019.12.13.)

Pécs-Mecseki Borút Egyesület honlapja <https://www.pecsmecsekiborut.hu> (2019.12.13.)

Pécsváradi Leányvásár honlapja <http://pecsvaradileanyvasar.hu/rolunk/> (2019.12.13.)

Pécsváradi vár honlapja <https://www.pecsvaradivar.hu/> (2019.12.13.)

Támogatott projekt kereső https://www.palyazat.gov.hu/tamogatott_projektkereso (2020.03.11.)

Villány-Siklós Borút Egyesület honlapja <https://villanyiborvidek.hu/hu/rolunk/borut-egyesulet/borut-celjai-tanulmanyok> (2019.12.13.)

Siklói Vár: <https://www.siklosivar.hu/hu/varfesztival> (2019.12.13.)

Zrínyi Napok honlapja <http://www.zrinyinap.hu/> (2019.12.13.)